

Sponsored by friends of David Wichs ז"ל in his memory
לענין דוד בן מרדכי שמואל ז"ל

במדבר פרק לד

(יג) ויצו משה את בני ישראל לאמר זאת הארץ אשר תתנחלו אתה בגורל אשר צנה יקנך לתת לתשעת המטות וחצי המטה :
(יד) כי לקחו מטה בני הראובני לבית אבתם ומטה בני הגדי לבית אבתם וחצי מטה מנשה לקחו נחלתם : (טו) שני המטות
וחצי המטה לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה :

במדבר פרק לו

(א) ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני גלעד בן מכיר בן מנשה ממשפחת בני יוסף וידברו לפני משה ולפני הנשאים ראשי אבות לבני ישראל : (ב) ויאמרו את אדני צנה יקנך לתת את הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל ואדני צנה ביקנך לתת את נחלת צלפחד אחינו לבנותיו : (ג) והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל לנשים ונגרעה נחלתן מנחלת אבותינו ויוסף על נחלת המטה אשר תהינה להם ומגרל נחלתנו יגרע : (ד) ואם יהיה היבל לבני ישראל ויוסף נחלתן על נחלת המטה אשר תהינה להם ומנחלת מטה אבותינו יגרע נחלתן : (ה) ויצו משה את בני ישראל על פי יקנך לאמר בן מטה בני יוסף דברים : (ו) זה הדבר אשר צנה יקנך לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהינה לנשים : (ז) ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל : (ח) וכל בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו : (ט) ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל : (י) כפ אשר צנה יקנך את משה בן עשו בנות צלפחד :

רש"י
(ג) ויוסף על נחלת המטה - שהרי בנה יורשה והבן מתיחס על שבט אביו : (ד) ואם יהיה היובל - מכאן היה רבי יהודה אומר עתיד היובל שיפסוק : ואם יהיה היובל - כלומר אין זו מכירה שחוזרת ביובל, שהירושה אינה חוזרת, ואפילו אם יהיה היובל לא תחזור הנחלה לשבטו, ונמצא שנוספה על נחלת המטה אשר תהינה להם : (ח) וכל בת ירשת נחלה - שלא היה בן לאביה :

(ה) ויצו משה את בני ישראל על פי יקנך לאמר בן מטה בני יוסף דברים : (ו) זה הדבר אשר צנה יקנך לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהינה לנשים : (ז) ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל : (ח) וכל בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו : (ט) ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל : (י) כפ אשר צנה יקנך את משה בן עשו בנות צלפחד :

דברים פרק לג

(ג) אף חבב עמים כל קדשיו בנדך והם תכו לרגלך ישא מדברתיך : (ד) תורה צנה לנו משה מורשה קהלת יעקב : (ה) ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל : (ו) יחי ראובן ואל למת ויהי מתיו מספר :

רמב"ל

והנכון בעיני, כי הכתוב לא ימנה בשבטי ישראל רק שנים עשר, וכך אמר בברכת יעקב (בראשית מט כח) כל אלה שבטי ישראל שנים עשר. והנה יעקב הזכיר בניו השנים עשר והזכיר יוסף בשבט אחד, ומשה ראה להזכיר ביוסף שני שבטים כמו שאמר (פסוק יז) והם רבבות אפרים והם אלפי

מנשה, והיה זה בעבור שני דברים, האחד כי אחר שצוה הקדוש ברוך הוא ועשאו שני שבטים בחנכת המזבח, ובדגלים, ובנחלת הארץ, הנה הוא צריך למנותם שנים בברכתם, ועוד שהזכיר יהושע המנחילם את הארץ והוא מאפרים הקטן והוצרך להזכיר אחיו שגדול ממנו. והנה רצה לברך את לוי כי מברכתו יתברכו כל ישראל, שיהיו קרבנותיו לרצון להם לפני השם, והוצרך להשאיר אחד מן השבטים שאינן נימנין בשום מקום רק שנים עשר, כנגד שנים עשר מזלות ברקיע, ושנים עשר חדשים בשנה, ושנים עשר גבולי אלכסונין, שאמרו במדרש שהם הן זרועות עולם, וכמו שהזכירו חכמים במסכת ברכות (לב ב) אמר הקדוש ברוך הוא לנביא לך ואמור לכנסת ישראל בתי שנים עשר מזלות בראתי ברקיע כנגד שנים עשר שבטים. וכן בהר גריזים והר עיבל (לעיל כז יב) שמנה לוי לא נגזר שם יוסף לשני שבטים. וכן תראה בחלוק יחזקאל (מח ד ה) שמנה בחלוקת הארץ יוסף לשני שבטים ולא הזכיר לוי, וכשמנה תוצאות העיר הזכיר (שם פסוק לא) שער לוי אחד, ולא מנה שבט יוסף לשני שבטים אבל אמר (שם פסוק לב) שער יוסף אחד, כי לעולם לא ימנו שבטי ישראל רק שנים עשר, וכבר זכרתי זה בסדר ויקח קרח (במדבר יז יז) :

והנה השאיר שמעון שלא היה שבטו גדול, ולא היתה בו ברכת יעקב אביהם מרובה אבל חלקם ביעקב והפיצם בישראל (בראשית מט ז), והנה יתברכו גם הם מברכת שאר השבטים אשר המה בתוכם :
וסדר זאת הברכה היתה ברוח הקדש על דרך נחלתם. החל מראובן, כי לקח נחלתו בראשונה, ועוד כי הוא הבכור, ומשה התפלל עליו שלא ימחה שמו בחטאו ולכך נתן לו בברכתו משפט הבכורה. ואחר כן הקדים יהודה, כי הוא הנוחל הראשון בארץ, ולנגיד ממנו, והוא העולה בתחלה למלחמה אשר בה יברך אותו, והנה ברכתו כוללת כל ישראל. ואחר כן ברך לוי החונים עם בני יהודה (ס"א ועיר ירושלים) בירושלים ושם יהיו קרבנותם לרצון. ואחרי כן ברך בנימין שהיתה נחלתם עם בני יהודה, ועיר ירושלים ובית המקדש בין בני יהודה ובין בני בנימין, והלויים יחנו עם שניהם. ואחרי כן ברך בני יוסף, כי כן היתה נחלתם שנאמר (יהושע יח יא) ויעל גורל מטה בני בנימין למשפחותם ויצא גבול גורלם בין בני יהודה ובין בני יוסף. ואחרי כן השלים לברך בני הגבירות. והקדים זבולון ליששכר כאשר עשה יעקב (בראשית מט יג ד), וכן נפל גורלם השלישי לבני זבולון (יהושע יט ז) והגורל הרביעי לבני יששכר (שם פסוק יז). ואחרי כן ברך בני השפחות דן ונפתלי ואשר כסדר תולדותם, והוא הדגל שלהם. והקדים גד לכל בני השפחות, כי לקח נחלתו תחלה עם ראובן המוקדם, והוא היה מדגל הראובני :

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.
Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.

פרשת שמות מתחיל בשמות השבטים. דסי' זה הוא דמתן תורה כמו שאמרו בבראשית רבה על פסוק ויהי אור זה ספר שמות שהוא הוויית האור תורה. וידוע דסי' רבוא אותיות בתורה נגד סי' רבוא נפשות דישראל, כי אור התורה הוא עצמו אור הנפשות דבני ישראל. ומה שאמרו סי' רבוא אף שאין סי' רבוא אותיות בתורה כידוע. רק שכל אות מחובר מאותיות כמו לי' מי' הם כי' וי'. צי' הוא נ' וי'. שי' גי' וויין. אי' בי' יודין ובאמצע וי' וכדומה. והגם דגם בזה אין החשבון מכוון סי' רבוא אבל תפסו המספר סי' רבוא שהיו בדור המדבר מקבלי התורה. וגם נפשות כל הדורות שרשם מהתורה ומאותם אותיות כי הרבה נפשות באות אחד וכלל כל הנפשות מישראל הם כלולים ביי"ב שבטים ועל כן שמות השבטים שהוא שורש נפשות דהשם הוא שורש החיות הוא גם כן כולל כל התורה. ובכל פעם שנוכר שמות השבטים בתורה הוא בכונה מיוחדת בהוראת שמותם על אותן הענין שמדבר שם. כי כל הקדושות כלול בהם והשמות מרמזים על זה. ובריש שמות רבה דנקראים על שם הגאולה יעויין שם באריכות. ורוצה לומר דזכרון שמותם סימן הוא על שם הגאולה הרמוזה גם כן בשמותם. כי על ידי קדושת נפשותם היה הגאולה וכמ"ש ראובן ראה ראיתי את עני עמי, שמעון כוי'. כי בשבט ראובן היה קדושת הראיה ועל ידי זה גם כן ראה ה' וכן בשמעון קדושת השמיעה ועל ידי זה גם כן שמע ה' את נאקתם. וכן בכולם כפי הקדושה שלהם המרומז בשמם נתעורר על ידי זה למעלה גם כן כטעם ה' צילך ועל ידי זה בא הגאולה. והגם דהם נזכרים בהתחלת הגלות אבל עיקר הגלות בשביל הגאולה וכמו שאמר במדרש שם דאשר יאהב ה' יוכיח וכל הגלות היה רק כדי לבוא לגאולה ולקבלת התורה. ועל זה הוא מזכיר שם שמות השבטים מצד רמיזתם על הגאולה שהוא מכוון הגלות והכל הכנה למתן תורה כמו שאמרו שם ובברכות וי' אי' דגי' מתנות על ידי יסורין וכמו שאמרו דרך חיים תוכחות מוסר. ודי' פרשיות אלו שמות וארא בא בשלח הכנה למתן תורה שבפרשות יתרו ואחר כך גפטים להושיע משופטי נפשו שהם אותם אשר גם יצר הרע שופטן כמו שאמרו בהרואה ולעשות משפט כתוב באויבי עצמו שהם עצמם חיילות היצר רע שעולה ומקטרג. וזהו פרשיות השובבי"ם שהוא זמן תשובה לבנים שובבים בתיקון הברית בדבר שאין התשובה מועלת כמו שנאמר בזוהר אבל יש לו תיקון על ידי דברי תורה שהוא מחכמה שהוא למעלה מתשובה שהוא מבניה כמו שאמרו ולבבו יבין ושב. והוא רמוז בברכות דבקריאת שמע שעל מטתו אותו חרב פיפיות להרוג המזיקין וזהו לאסור מלכיהם ונכבדיהם שהוא שורש כח האומות. ופיפיות, דרצה לומר ב' פיות הוא קול קול יעקב דאמרו זכרונם לברכה קול תורה וקול תפלה דקריאת שמע כולל שניהם דעיקרה תורה ובקריאת שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש ושלא בזמנה כעוסק בתורה ובעונתה עדיף שהיא גם בכלל תפלה. וכמו שכתבו תוספות שבת י"א א' דהיא בכלל צלותא. וקרא חשיב וי' דברים חרב פיפיות. לעשות נקמה. תוכחות בלאומים. לאסור מלכיהם ונכבדיהם לעשות משפט. והם וי' פרשיות אלו שהם עד וי' ספירות מחסד עד יסוד ובחסד ואמת יכופר עון. ושמות שהוא סיפור הגלות הוא מצד החסד כמו שאמרו בריש שמות רבה על זה קרא דאוהבו שחרו מוסר ואשר יאהב ד' יוכיח שהוא מצד האהבה והחסד ואברהם בירר לו המלכיות והוגד לו גלות מצרים כשאמר במה אדע כי אירשנה דירושת הארץ הוא לצדיקים כמו שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ ועל זה אמר במה אדע, כי ידע שגם בזרעו ימצא פוגמי הברית וצדיק נקרא שומר הברית כידוע. אבל הכתוב העיד דכולם צדיקים וכל ישראל נקראים על שם יוסף הצדיק שאריות יוסף ואפילו ערלי ישראל נקראים מולים וכל העכו"ם ערלים אפילו המולים כמו שאמרו בנדרים וזהו אות הברית המבדיל בין ישראל לעמים ונתבררו בגלות

מצרים ועל זה אמר ידוע תדע וגו', דשם יתוודע ויתברר קדושת ישראל. וידוע מחלוקת ראשונים אי האבות יצאו מכלל בני נח ואלו ואלו דברי אלקים חיים דמכלל בני נח יצאו ואברהם אבינו ע"ה נקרא בחגיגה ג' א' תחלה לגרים אבל לכל ישראל לגמרי לא באו עד מתן תורה שהיה קדושין כמו שאמרו בסנהדרין על פסוק תורה וגו', מורשה קהלת יעקב מאורסה. ואברהם הובטח בזה בשבועה והוא כמו שידוכין והתקשרות בשבועה אבל עדיין אפשר להנתק עד הנשואין שנגמרו השדוכין ועל זה נאמר וידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים שהיו אז דוגמת נפש הגר דרק בשם ישראל יכנה וזה שנאמר, כי גר יהיה זרעך וגו', ועל ידי זה ועבדום וגו', יוכלו לשלוט לשעבדם דעדיין לא נקראו עבדי ה' ובנים למקום. ועל ידי העבדות זכו להתגלות הגאולה אחר כך וקבלת התורה. דעינויים ויסורין שלהם אינו כיסורי העמים שהיא להאבידם אבל אל ישראל הוא כאשר ייסר איש את בנו וגו', שהוא לאהבתו ומצד מדת חסדו וטובו שאין יכול עדיין להטיב לו וצריך לייסרו ולהוכיחו דעל ידי זה יוכל לקבל אחר כך רוב טובה. ועל זה נאמר כל המחלה אשר שמתי במצרים לא וגו', כי אני ה' רופאך ואם אין מכה רפואה למה. אבל הכונה שיהיה מכה אינו כמחלה במצרים שהיה להכותם ולכלותם במדת הדין וזה לא אשים עליך רק כשיגיע חס וחלילה עליכם תדע, כי אני ה' שם הויה שהוא מצד מדת הרחמים ואני רופאך בזה וכרופא המכאיב על ידי הרפואות והוא מקבל באהבה וחובה שידוע שאינו רוצה לייסרו ולהכותו רק להטיב לו על ידי זה וזהו פרשת שמות שהוא הגלות שבא ע"י מדת החסד לאברהם והוא חרב פיפיות בידם שרומז גם כן על המילה שנעשית על ידי חרב פיפיות וניתנה לאברהם אבינו ע"ה ועל ידי זה מנצחים לכל האומות ולחרבא דעשו שהוא שורש האומות וכמו שנאמר ראשית גוים עמלק והוא מאס המילה שהוא שורש הערלה דעכו"ם ערלים. ובמצרים היה השעבוד על ידי שבטלו המילה כמו שאמרו במדרש דנעשו למ"ה"ע ככל הגוים ועל כך נאמר גוי מקובר גוי כעובר במעי אמו שזוהמת מצרים היתה מקפתם ועובר ירך אמו. אבל רק בהיותו במעיו וגם אז עצמותו חיות אחר וסופו להיות בפני עצמו. ומצרים ערות הארץ ושטופי זמה דעל כן היה הגלות לשם לברר שהם אינם כמותם דהם היו גדורים בעריות כמו שאמרו זכרונם לברכה. והוא על ידי יוסף שנגדר שם מערה ונגדרו כל ישראל בזכותו, כי כל ישראל גוי אחר. ולפי שיוסף הוציא דיבת אחיו דנותנים עיניהם בבנות הארץ שזהו עיקר פגם הברית דבועל ארמית ממשכא ערלתו כמו שאמרו בעירובין וחטא הוא בלשון וברית הלשון נגד ברית המעור דפגם שניהם נקרא רע כמו שנאמר בער רע בעיני ה' כידוע. וכן לשון הרע נקרא רע ואמרו על פסוק תורת המצורע המוציא רע ותיקון שניהם תורה כמו שאמרו בלשון הרע מאי תקנתי יעסוק בתורה דכתיב מרפא לשון עץ חיים. ומות וחיים ביד לשון ולשון הרע נקרא מות וכן פגם הברית הביא המיתה דעיקר חטא אדם הראשון היה שעל ידי זה נעשה משוך בערלתו כמו שאמרו בסנהדרין מקרא דכאדם עברו ברית על ידי הזוהמא שהטיל בחוה. ועל ידי זה הוליד אותן ק"ל שנה רושוי"ל בהזו"ל כמו שאמרו בעירובין. וידוע דהם הנפשות דגלות מצרים שהוצרכו לתקן זה על ידי ההשתקעות בזוהמת מצרים והם גדורים בעריות ועל ידי זה זכו להסרת הזוהמא במתן תורה כמו שאמרו בשבת. ולחד מאן דאמר שם ביעקב פסקה ואלו ואלו דברי אלוקים חיים וביעקב עצמו פסקה לגמרי דעל כן לא מת אבל אף דמתו שלימה מכל מקום לא היה עדיין בהתגלות עד מתן תורה. ובמצרים שהיו כעובר דירך אמו כני"ל לא נתגלה קדושתם ועל ידי זה טעה יוסף בהשבטים לחשדם בפוגמי הברית. ועל ידי זה לעבד נמכר יוסף, כי הם חשבו דמסתמא כל הפוסל במומו פוסל. [ע"כ מכת"ק וחסר הסיים]: